

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано організаційно-педагогічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. Обґрунтовано, що ефективність формування громадянської компетентності майбутніх педагогів залежить від створення спеціальних організаційних та педагогічних умов. Охарактеризовано їхню сутність, виокремлено та розкрито складові. Описано послідовність створення студентського осередку громадянського суспільства. Надано характеристику його етапів. Розглянуто особливості формування ініціативної групи виконавців для забезпечення функціонування студентського осередку громадянського суспільства. Вказано на специфіку відбору засобів діяльності та технічного супроводу, які сприятимуть формуванню громадянської компетентності майбутніх педагогів. Уточнено зміст громадянської компетентності майбутнього педагога. Розглянуто форми та методи формування громадянської компетентності майбутнього педагога, а також структуру навчально-методичного забезпечення.

Ключові слова: майбутній педагог; компетентність; організаційні умови; педагогічні умови; громадянська компетентність майбутнього педагога; формування громадянської компетентності майбутнього педагога.

Постановка проблеми. Формування громадянської компетентності майбутнього педагога є основою для розбудови громадянського суспільства в Україні, яке має свою унікальну історію становлення, традиції, особливості, здобутки, прорахунки та недоліки у інтеграції громадян на основі спільної загально визнаної об'єднаної ідеї, аргументованого та узгодженого бачення стратегії подальшого розвитку людини, суспільства, держави. Це становить одну із найважливіших системних проблем соціально-економічного сектору Українського державотворення впродовж багатьох десятиріч.

Розуміння того яким має бути громадянин України визначає зміст програми його цілеспрямованої підготовки у закладах перед усім формальної освіти, зокрема вищої. Особливо значущим фактором, який необхідно враховувати – життя і навчання в умовах інформаційного суспільства, характерною ознакою якого є продукування інформації і знань в єдиному відкритому інформаційному просторі. Зважаючи на це, діяльність закладів освіти передбачає не лише якісне надання освіти та формування у суб'єктів учіння громадянської компетентності, але й використання здобутків фундаментальної науки та новітніх інформаційних технологій упродовж формування ключових компетентностей особистості, необхідних для життя і ефективної праці в умовах ХХІ ст. У цьому контексті актуальним є дотримання положення, що технології доцільно спрямовувати на обслуговування загальнолюдських цінностей, а не навпаки [10, с. 63].

Це обумовлює необхідність створення спеціальних організаційних та педагогічних умов, які були б спрямовані на підвищення ефективності забезпечення виконання дій щодо формування громадянської компетентності майбутніх педагогів.

З урахуванням контексту даного дослідження аналіз напрацювань В. Т. Бусела, Л. Ф. Ільчева, П. Н. Федосєєва, С. М. Ковальова, В. Г. Панова, А. М. Новікова, В. М. Полонського дозволив уточнити визначення поняття «умови». Дослідження сутності та змісту організаційних умов формування громадянської компетентності майбутнього педагога відображені у напрацюваннях С. Я. Багишева, О. М. Новікова, В. І. Андрєєва, І. П. Підласого та ін. На основі аналізу праць Ю. К. Бабанського, В. О. Белікова, А. О. Вербицького, Б. С. Гершунського, М. А. Данилова, А. І. Дьоміна, В. І. Загвязінського, Б. В. Купріянова та ін. визначено педагогічні умови формування громадянської компетентності

майбутнього педагога. Не зважаючи на значну кількість напрацювань дана тематика потребує подальших досліджень із урахуванням специфіки сфери її застосування у сучасних умовах.

Проблемі формування громадянської компетентності майбутнього педагога присвячені напрацювання І. А. Зязюна, В. В. Рибалки, Г. Г. Філіпчука, О. В. Шестопалюка та ін. У них доведено, що розбудова Української держави характеризується розвитком демократії. У зв'язку з цим, все більшого поширення у суспільстві набуває твердження, що єдиним легітимним джерелом влади є народ України. Це обумовлює актуальність підготовки громадян, зокрема майбутніх педагогів, до участі в управлінні державою у межах визначених законодавством, а отже до формування у них громадянської компетентності.

Методологічну основу дослідження складають аксіологічний, особистісно-орієнтований, компетентнісний та діяльнісний підходи. Аксіологічний підхід передбачає визначення цінностей, що становлять основу формування громадянської компетентності майбутнього педагога та здатні задовольнити особистісні та суспільні потреби. Компетентнісний підхід виражається у прагненні майбутнього педагога до опанування знаннями, уміннями та навичками, формування цінностей та інших професійних якостей, які визначають його здатність успішно здійснювати навчальну, професійну та громадську діяльність. Відповідно до особистісно-орієнтованого підходу, формування громадянської компетентності майбутнього педагога спрямоване на розвиток його особистості впродовж суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Зміст діяльнісного підходу полягає у розгляді майбутнього педагога упродовж формування громадянської компетентності як активного суб'єкта, який планує та діє відповідно до власних ціннісних орієнтирів.

Існуюча система освіти України характеризується жорсткою регламентацією навчального процесу та відставанням від потреб суспільства, що призводить до формальної реалізації навчальних програм, а також перевантаження студентів [2, с. 16]. Її модернізація на шляху європейської інтеграції передбачає комплексний підхід до вирішення багатьох проблем [11, с. 75-80], зокрема, формуванням гармонійно розвиненої особистості, активного, відповідального та компетентного громадянина, у якого розвинене почуття власної гідності, який здатний мати свою чітку позицію щодо оцінки певних суспільних явищ, виконувати громадські обов'язки, реалізовувати права, впливати на рівень власного життя та оточуючих. Це відображено у Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. В них громадянська компетентність включена до восьми основних компетентностей для навчання впродовж усього життя. У зв'язку з цим особлива увага надається громадянській освіті, яку доцільно здійснювати на основі загальнолюдських, національних та європейських цінностей [7, с. 15-21].

Усе більшої актуальності набуває дослідження спеціальних організаційно-педагогічних умов розвитку громадянської компетентності населення України, зокрема майбутніх педагогів. Адже, вони прийматимуть активну участь у розвитку духовної та інтелектуальної бази суспільства, виховуючи і навчаючи підростаюче покоління, створюючи умови для набуття молоддю соціального і професійного досвіду, передаючи й розвиваючи духовні надбання українського народу, розвиваючи високу культуру міжнародних взаємин, формуючи у молоді духовність, фізичну досконалість, моральність, естетичність, правову, трудову та екологічну культуру.

Мета статті – дослідити організаційно-педагогічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. Для досягнення мети використано комплекс методів дослідження: аналіз, синтез, систематизація педагогічної, психологічної, філософської літератури, з метою узагальнення різних поглядів учених на проблему дослідження, з'ясування стану її розробленості, формулювання вихідних положень.

Результати дослідження. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «умова» розглядається як необхідна обставина, що сприяє утворенню, здійсненню чого-небудь, або ж особливість реальної дійсності за якої відбувається що-небудь [1, с. 1506].

У Філософському енциклопедичному словнику під поняттям «умова» розуміють суттєвий компонент об'єктів, за необхідної наявності якого існує дане явище. Умови поділяють на достатні та необхідні. Достатніми є комплекс умов, що обумовлюють існування певного явища. Необхідними вважаються лише ті, які зустрічаються кожного разу серед достатніх умов, коли має місце зумовлене явище [4, с. 707].

У педагогічній довідковій літературі поняття «умова» трактується як: 1) обставина, що зумовлює появу чи розвиток того чи іншого процесу [6, с. 236]; 2) сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання та формування особистості [13, с. 36].

Зважаючи на педагогічне спрямування дослідження, поняття «умова» розглядається як сукупність обставин, причин та чинників, які впливають на динаміку процесів навчання, виховання і розвитку особистості. Умовно їх поділяють на внутрішні (фізіологічні і психічні властивості організму людини) і зовнішні (оточення та середовище, в якому людина живе і розвивається). Існує взаємообумовлюючий вплив зовнішнього середовища на внутрішній світ людини і навпаки [13, с. 46].

Формування громадянської компетентності майбутнього педагога розглядається як набування знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які дозволять усвідомлено, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські обов'язки та права у суспільно-політичній та навчальній діяльності, користуватися свободами, займати активну громадянську позицію з метою розвитку демократичного суспільства, бути патріотом своєї держави, шанобливо ставитися до народів і культур інших країн.

Його ефективність залежить від створення спеціальних організаційних та педагогічних умов. Організаційні умови передбачають підготовку та забезпечення виконання дій, що спрямовані на формування громадянської компетентності майбутніх педагогів [5]. До них належать: 1) створення студентського осередку громадянського суспільства у закладі вищої освіти; 2) формування ініціативної групи виконавців для запланованої роботи студентського осередку громадянського суспільства; 3) визначення кількості суб'єктів учіння у групі; 4) визначення місця проведення занять, засобів діяльності та технічного супроводу.

Створення студентського осередку громадянського суспільства (ГС) передбачає:

1. Формування ініціативної групи студентів, яка повинна з часом стати основою Координаційної ради осередку;

2. Здійснення юридичної, організаційної, психологічної підготовки студентів ініціативної групи з метою ознайомлення їх із правовими, організаційними та психологічними засадами забезпечення побудови і функціонування осередку громадянського суспільства у навчальному закладі;

3. Прийняття ініціативною групою принципів роботи;

4. Встановлення структури громадських утворень та планування створення додаткових студентських організацій, гуртів та гуртків у навчальному закладі;

5. Складення списку представників, лідерів цих утворень;

6. Розроблення плану стартових громадських дій і графік їх виконання;

7. Визначення органів ГС з метою побудови розвинутого та дієвого освітянського осередку ГС:

1) керівництво, що складається із Ради координаторів, очолюваної Головним Координатором, що обирається на ротатійній основі не більше, ніж на рік;

2) відділ оформлення договірних стосунків між складовими громадами ГС, ГС і владою та оточуючими громадами;

3) юридичний відділ для правової експертизи процесу генерування громадянами суспільної думки і пропозицій ГС;

4) відділ вивчення громадянської думки з різних проблем життя країни і навчального закладу;

5) відділ організації волонтерських команд для виконання деяких пропозицій і доручень ГС;

6) відділ представництва ГС у стосунках із владою, з метою доведення до неї певних вимог і пропозицій та їх виконання;

7) відділ контролю та відповідальності за виконанням пропозицій ГС волонтерськими структурами та владою;

8) відділ мирного громадянського впливу на дії влади та її переконання у необхідності виконання громадянських вимог і пропозицій;

9) відділ громадських засобів масової інформації (від місцевої преси, радіо і ТБ до інформаційних сайтів у фейсбуці, блогів, електронної преси, служба інформаційної аналітики тощо) тощо.

Особливо важливою є соціально-психологічна служба ГС, члени якої, соціальні педагоги і практичні психологи, працюють як на професійних, так і на добровільних, громадських, волонтерських засадах.

8. Вибори на зборах лідерів громад та цілісного ГС (в тому числі через врахування їх особистісних суспільних досягнень, через тестування інтересів, схильностей, рис характеру, організаційних, комунікаційних, інтелектуальних, творчих здібностей тощо);

9. Визначення повноважень та функціональних обов'язків обраним лідерам;

10. Встановлення ієрархічних та координаційних зв'язків ГС з його внутрішніми та зовнішніми осередками регіону, країни та встановлення центральної Координаційної ради у Києві;

11. Здійснення неперервного правового, соціально-психологічного, громадянського навчання, самопідготовки активу ГС.

12. Організація регулярного виявлення на основі спостереження, співбесід, опитування, конструктивного діалогу, дебатів та мозкових штурмів актуальних для існування й розвитку освітянського осередку громадянського суспільства, навчального закладу і держави питань, проблем й пропозицій щодо перспектив життя студентів, педагогів. Їх узагальнення, систематизація та затвердження як обґрунтованих і зважених пропозицій членів освітнього осередку ГС;

13. Налагодження поточного процесу неперервного спілкування, дебатів, обговорення на зборах різноманітних проблем, формулювання пропозицій щодо поліпшення умов навчання та проживання, визначення шляхів їх виконання;

14. Узагальнення та оформлення ідей, питань, проблем, пропозицій ГС;

15. Прийняття рішень та визначення шляхів їх виконання;

16. Внутрішній самоконтроль та зовнішній контроль й оцінка виконання рішень самим громадянським суспільством, його членами, волонтерськими службами (допомоги дітям, дорослим, людям похилого віку, педагогам, обдарованим і талановитим тощо) та професійними інституціональними ресурсами місцевої влади, держави, державними службовцями, обов'язок яких полягає у служінні народові;

17. Забезпечення самовідповідальності за результати виконання громадянських рішень;

18. Здійснення неперервного соціально-психологічного супроводу соціальними педагогами і практичними психологами всіх етапів становлення і функціонування освітянського осередку ГС (психодіагностика, психорозвиток, психоконсультація, психотерапія, психокорекція тощо);

19. Вивчення та узагальнення набутого досвіду побудови і функціонування громадянського суспільства

20. Визначення подальших перспектив розвитку освітянського осередку громадянського суспільства як важливої складової громадянського суспільства регіону та країни [14, с. 54-59].

Формування ініціативної групи виконавців для запланованої роботи студентського осередку громадянського суспільства. У підборі виконавців для конкретної діяльності, що має відбутися, враховується рівень професійної готовності, загальної культури та індивідуальні можливості особистості. Він передбачає:

1. Створення організаційної структури:

- а) визначення складу ініціативної групи виконавців;
- б) розподіл обов'язків та ступеню відповідальності;
- в) формування ієрархії стосунків;

2. Організацію роботи ініціативної групи виконавців:

- а) інструктування про мету, зміст, терміни, форми звіту, перевірку;
- б) створення умов для виконання роботи;
- в) вибір найбільш адекватних форм стимулювання діяльності;

3. Організацію стосунків між виконавцями:

- а) зв'язки, взаємодії, ієрархія;
- б) створення приємної атмосфери, пошук спільних інтересів;
- в) узгодження, координація зусиль;
- г) делегування виконавцям певних повноважень або прав;

4. Організація впливу на виконавців:

- а) призначення відповідального;
- б) визначення форм заохочення, покарання;
- в) надання консультацій, допомоги;
- г) здійснення контролю.

Визначення місця проведення занять здійснюється в залежності від кількості учасників та характеру роботи. Натомість, відбір засобів діяльності та технічного супроводу відбувається на основі:

1. Визначення основних методів досягнення цілей діяльності;
2. Визначення послідовності застосування різних засобів;
3. Встановлення місця і часу діяльності;
4. Моделювання діяльності виконавців [3, с. 250].

Педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності формування громадянської компетентності майбутніх педагогів розглядаються як комплекс спеціально спроектованих генеральних факторів впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників [5]. До них відносять: зміст громадянської компетентності майбутніх педагогів, форми та методи її формування.

Зміст громадянської компетентності майбутніх педагогів передбачає:

1. Усвідомлення себе громадянином Української держави;

2. Знання:

- загальнолюдських, національних та європейських цінностей;
- громадянських обов'язків, прав та свобод;
- юридичних механізмів захисту громадянських прав;
- сутності демократії;
- сутності громадянського суспільства;
- форм участі громадян у житті суспільства;
- методів громадського контролю;
- порядку створення громадських організацій;
- критеріїв якості освіти;
- порядку ухвалення суспільних рішень;

3. Уміння:

- проводити власну оцінку рівня якості освіти;
- створювати та реєструвати громадську організацію;
- здійснювати громадський контроль;
- проводити соціологічне опитування;
- проводити студентські слухання;
- вносити колективні пропозиції;
- писати колективне клопотання;
- виявляти актуальні проблеми і пропозиції студентів.

Форми формування громадянської компетентності майбутніх педагогів відображають зовнішній вигляд організації їхнього навчання, що пов'язаний з кількістю студентів, часом і місцем навчання, порядком його здійснення. До основних видів форм формування громадянської компетентності майбутніх педагогів (Ю. І. Мальований, Н. Є. Мойсеюк, С. А. Смирнов, М. М. Фіцула, Н. В. Якса) належать:

1) індивідуальна (самостійна робота студентів (робота з літературою, виконання вправ, розв'язання задач, проведення досліджень, написання статей, рефератів, доповідей, контрольних, самостійних, домашніх робіт тощо); індивідуальні консультації);

2) парна (робота двох студентів під керівництвом викладача при додаткових заняттях і репетиторстві);

3) групова (групи студентів приблизно по 4-7 осіб виконують завдання);

4) фронтальна (передбачає роботу всіх студентів щодо виконання спільного завдання під безпосереднім керівництвом викладача).

У контексті поглядів С. А. Смирнова, основними *видами* форм формування громадянської компетентності майбутніх педагогів є:

1) аудиторні: лекція, семінар, практикум та ін.;

2) позааудиторні: навчальна екскурсія, домашня робота та ін.;

3) факультативні і додаткові заняття;

4) інші форми позааудиторної навчальної роботи: гуртки, наукові спільноти, олімпіади [9, с. 165-174].

Методи формування громадянської компетентності майбутніх педагогів розглядають як способи діяльності викладача і студентів, за допомогою яких досягається оволодіння громадянськими знаннями, уміннями і навичками, формується світогляд студентів, розвиваються їхні здібності. Вони реалізуються через спеціальні прийоми розумових та практичних дій, які спрямовані на засвоєння навчального матеріалу. Методи формування громадянської компетентності майбутніх педагогів умовно поділяються на чотири групи:

1) методи організації та здійснення формування громадянської компетентності майбутніх педагогів (групи словесних (лекція, бесіда, розповідь, пояснення, інструктаж, консультація), наочних (показ (ілюстрування, демонстрування), самостійне спостереження) та практичних (виступи на семінарських заняттях, вправи, лабораторні, практичні та дослідні роботи) методів);

2) методи контролю за ефективністю формування громадянської компетентності майбутніх педагогів (контролю (усне опитування; письмовий контроль; практична перевірка; тестовий контроль; графічний контроль; програмований контроль; колоквиум), підсумкового контролю (іспит; залік), самоконтролю (самопостереження; самоаналіз; самооцінювання));

3) методи активного навчання: бінарні (є результатом поєднання двох методів в єдине ціле); інтегровані (поєднання у процесі навчання трьох і більше методів у єдине ціле) [8, с. 118-123]; інтерактивні. До інтерактивних належать методи:

– кооперативного навчання: робота в парах, робота в групах, два-чотири-всі разом, коло ідей, акваріум, ротатійні трійки;

– колективно-групового навчання: мікрофон, мозковий штурм, ажурна пилка, навчаючи – учись, незакінчені речення, дерево рішень;

– технології ситуативного моделювання: імітаційні ігри, рольова гра, судове слухання, громадські слухання;

– технології опрацювання дискусійних питань: займи позицію, шкала думок, дискусія, зміни позицію, оцінювальна дискусія, дебати.

Навчально-методичне забезпечення. Підвищенню ефективності формування громадянської компетентності майбутніх педагогів у процесі теоретичної і практичної підготовки у закладі вищої освіти сприятиме розроблення відповідного навчально-методичного комплексу. Його основними елементами є:

– пояснювальна записка з предмета;

– поурочно-тематичний план;

- теоретичний матеріал у вигляді курсу лекцій;
- комплект методичних рекомендацій для виконання творчих професійних завдань, контрольних робіт тощо;
- комплект завдань для проведення підсумкового контролю знань, а також питання для самоконтролю;
- критерії визначення рівня засвоєння учнями навчального матеріалу;
- список рекомендованої літератури до кожної теми.

Дослідження даної проблеми дозволило дійти таких **висновків**:

1. Ефективність набування знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей залежить від створення спеціальних організаційних та педагогічних умов;

2. Організаційно-педагогічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів становлять сукупність обставин, причин та чинників, які впливають на динаміку процесів навчання, виховання і розвитку особистості майбутнього педагога;

3. Організаційні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів передбачають: 1) створення студентського осередку громадянського суспільства у закладі вищої освіти; 2) формування ініціативної групи виконавців для запланованої роботи студентського осередку громадянського суспільства; 3) визначення кількості суб'єктів учіння у групі; 4) визначення місця проведення занять, засобів діяльності та технічного супроводу;

4. Педагогічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів включають: 1) зміст громадянської компетентності майбутніх педагогів; 2) форми формування громадянської компетентності майбутніх педагогів; 3) методи формування громадянської компетентності майбутніх педагогів; 4) навчально-методичне забезпечення;

5. Створення студентського осередку громадянського суспільства сприятиме: 1) юридичній, організаційній, психологічній підготовці, а також громадянському навчанню студентів, які будуть до нього належати; 2) створенню студентських організацій, гуртків та гуртів; 3) виявленню, систематизації та узагальненню актуальних пропозицій щодо перспектив життя студентів і педагогів; 4) налагодженню процесу обговорення нагальних проблем та формування пропозицій щодо поліпшення умов навчання та проживання студентів;

6. Ефективність функціонування студентського осередку громадянського суспільства буде залежати від рівня професійної готовності, загальної культури та індивідуальних можливостей його учасників, а також від місця проведення занять, характеру роботи, засобів діяльності та технічного супроводу;

7. Зміст громадянської компетентності майбутнього педагога включає мотиваційну, теоретичну та практичну складові, які допоможуть усвідомлено, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські обов'язки та права у суспільно-політичній та навчальній діяльності, користуватися свободами, займати активну громадянську позицію з метою розвитку демократичного суспільства, бути патріотом своєї держави, шанобливо ставитися до народів і культур інших країн;

8. У залежності від характеру завдань, формування громадянської компетентності майбутніх педагогів доцільно здійснювати використовуючи різні форми (індивідуальну, парну, групову, фронтальну, аудиторну, позааудиторну) та методи навчання (словесні, практичні, контрольні, бінарні та інтегровані). Цьому сприятиме розроблення відповідного навчально-методичного комплексу, складовими частинами якого є: пояснювальна записка з предмета; поурочно-тематичний план; теоретичний матеріал у вигляді курсу лекцій; комплект методичних рекомендацій для виконання творчих професійних завдань, контрольних робіт тощо; комплект завдань для проведення підсумкового контролю знань; комплект питань для самоконтролю; критерії визначення рівня засвоєння учнями навчального матеріалу; список рекомендованої літератури до кожної теми.

До перспективних напрямків подальших досліджень можна віднести виявлення психологічних умов формування громадянської компетентності майбутніх педагогів.

References

1. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь, 2005. 1728 с.
Busel, V. (2005). Velykyu tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv, Irpin, Ukraine.
2. Зязюн І. Нові технології підготовки вчителя в Україні. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського*. 2011. Вип. 1.32. С. 16-21.
Ziaziun, I. (2011). Novi tekhnolohiyi pidhotovky vchytelya v Ukrayini [New technologies for teacher training in Ukraine]. *Naukovyy visnyk MDU imeni V. O. Sukhomlyns'koho – Scientific herald MDU of the name of V.O. Sukhomlynsky*, 1.32, 16-21.

3. Мармаза О. Функція організування у контексті модернізації управління навчальним закладом. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34 (87). С. 245-253.
Marmaza, O. (2014). Funktsiia orhanizovuvannia u konteksti modernizatsii upravlinnia navchalnym zakladom [The function of organization in the context of the modernization of the management of an educational institution]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools*, 34 (87), 245-253.
4. Ильичев Л. Философский энциклопедический словарь. Москва, 1983. 840 с.
P'ichev, L. (1983). Fylosofskyy éntsyklopedycheskyy slovar' [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow, USSR.
5. Литвин А. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». Львів : Україна, 2018. 88 с.
Lytvyn, A. (2018). Metodolohichni zasady ponyattya «pedahohichni umovy» [Methodological foundations of the concept of "pedagogical conditions"]. Lviv, Ukraine.
6. Новиков А. Педагогика: словарь системы основных понятий. Москва. 2013. 268 с.
Novikov, A. (2013). Pedahohyka: slovar' systemy osnovnykh ponyaty [Pedagogy: vocabulary of the system of basic concepts]. Moscow, Russia.
7. Піддячий В. Аксиологічні основи розвитку громадянської компетентності майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. 1–2. С. 15-21.
Pididiachyi, V. (2018). Aksiolohichni osnovy rozvytku hromadyans'koyi kompetentnosti maybutn'oho pedahoha [Axiological bases of development of civic competence of the future teacher]. *Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka – Continuing professional education: theory and practice*, 1–2, 15-21.
8. Піддячий В. Аналіз методів культурологічної підготовки майбутнього педагога. *Молодь і ринок*. 2016. № 9 (140). С. 118-123.
Pididiachyi, V. (2016). Analiz metodiv kul'turolohichnoyi pidhotovky maybutn'oho pedahoha [Analysis of methods of culturological preparation of the future teacher]. *Molod' i rynok – Youth and market*, 9 (140), 118-123.
9. Піддячий В. Обґрунтування форм культурологічної підготовки майбутніх педагогів. *Наукові записки*. 2016. Вип. СХХІХ (112). С. 165-174.
Pididiachyi, V. (2016). Obgruntuvannya form kul'turolohichnoyi pidhotovky maybutnikh pedahohiv [Substantiation of forms of culturological preparation of future teachers]. *Naukovi zapysky – Proceedings*, СХХІХ (112), 165-174.
10. Піддячий М. Освіта і наука України у вимірі громадянських суспільств: соціально-професійна орієнтація. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика. Пед. науки*. 2016. Вип. 3–4 (48–49). С. 59-65.
Pididiachyi, M. (2016). Osvita i nauka Ukrayiny u vymiri hromadyans'kykh suspil'stv: sotsial'no-profesiyna oriyehtatsiya [Education and science of Ukraine in the dimension of civil society: social and professional orientation]. *Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka – Continuing professional education: theory and practice*, 3–4 (48–49), 59-65.
11. Піддячий М. Освіта і наука України : соціально-трудова розв'язок молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 13 : Проблеми трудової та професійної підготовки*. 2017. Вип. 8. С. 75–80.
Pididiachyi, M. (2017). Osvita i nauka Ukrayiny : sotsial'no-trudovyy rozvytok molodi [Education and science of Ukraine: social and labor youth development]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 13 : Problemy trudovoyi ta profesiynoyi pidhotovky – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Series 13: Problems of Labor and Vocational Training*, 8, 75-80.
12. Подласый И. Курс лекций по коррекционной педагогике. Для средних специальных учебных заведений. Москва, 2002. 352 с.
Podlasyi, I. (2002). Kurs leksyy po korrektsyonnoy pedahohyke. Dlya srednykh spetsyal'nykh uchebnykh zavedenyu [A course of lectures on correctional pedagogy. For specialized secondary schools]. Moscow, Russia.
13. Полонский В. Словарь по образованию педагогике. Москва, 2004. 511 с.
Polonskij, V. (2004). Slovar' po obrazovanyuu pedahohyke [Dictionary of Education Pedagogy]. Moscow, Russia.
14. Рибалка В. Сприяння розвитку особистості громадянина і дієвого громадянського суспільства засобами практичної психології. Київ, 2017. 90 с.
Rybalka, V. (2017). Spryyannya rozvytku osobystosti hromadyanyna i diyevoho hromadyanc'koho suspil'stva zasobamy praktychnoyi psykhohohiyi [Facilitating the development of the citizen's personality and active citizen's society by means of practical psychology]. Kyiv, Ukraine.

Piddiachyi V. M.

Doctor of Philosophy,
Senior Researcher of Andragogic department
of Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS
FOR FORMING CITIZENS' COMPETENCY
OF FUTURE PEDAGOGIES**

Forming the civic competence of a future teacher is the basis for building a civil society in Ukraine, which has its unique history of formation, traditions, peculiarities, achievements, miscalculations and shortcomings in the integration of citizens based on a commonly accepted unifying idea, an argumentated and coherent vision of a strategy for the further development of a human, society, and state. Understanding of the nature of a citizen of Ukraine should determine the content of the program of their purposeful training in primarily formal institutions including the higher educational establishments. The article analyzes the organizational and pedagogical conditions of forming the civic competence of future teachers. Based on the analysis of the approaches to the interpretation of the term "condition", the essential features that make up its content and scope are determined. The concept of "formation of civic competence of future teachers" is defined. It is revealed that the effectiveness of forming civic competence of future teachers depends on the creation of special organizational and pedagogical conditions that are characterized by their essence, isolated and disclosed components. The sequence of making a student as a cell of civil society is described. The characteristics of its stages are given. The peculiarities of forming an initiative group of performers for ensuring the functioning of the student cell of civil society, in particular, the creation of an organizational structure, organization of work, establishment of relations between performers and influence on them are considered. It is indicated on the peculiarities of the selection of means of work and technical support that will contribute to the formation of the civic competence of future educators. The content of the civic competence of the future teacher is specified. It has been established that the effectiveness of the functioning of the student's cell of civil society depends on the composition of the initiative group, the level of knowledge, abilities, skills, professional as well as ideological and civic qualities, moral and ethical values of each of its members. The forms (individual, pair, group, frontal, classroom, non-auditorium ones) and methods (verbal, practical, control, binary, integrated ones) of forming the civic competence of the future teacher and the structure of teaching and methodical support are considered.

Keywords: future teacher; competence; organizational conditions; pedagogical conditions; civic competence of the future teacher; formation of civic competence of the future teacher.

Одержано редакцією 03.03.2019

Прийнято до публікації 13.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Л. О. Хомич**